

Föreningen Gamla Carlsrona

Medlemsblad

Ritad av Sten Ljungerantz

Kaulskroniten

VÄLKOMMEN TILL ÅRSMÖTE

Tisdagen den 31 mars 1998 kl 19.00
Bibliotekets Hörsal – ingång Borgmästaregatan

Program: Förhandlingar
Utdelning av stipendier:
Två st ur Björkholmens Baldersfond
Ett st ur Jultomtefonden

BUSSUTFÄRD

Söndagen den 19 april, med avresa från Rådhuset kl 09.00

Vi besöker: 1. Gjuterihistoriska muséet i Kallinge
2. Kallinge Fotomuseum
3. Brunnsparken i Ronneby, där egen matsäckskorg förtäres i gröngräset. Medtag filt.

Kostnad för buss och entréer: 50:- pr person (subventionerat).
Anmälan göres omgående och framgent i lokalen, onsdagar 17–19
eller per tel 0455-101 91 samma tid.

Föreningen Gamla Carlsrona
Organisationsnummer 835000-3482

Postgiro 64 48 62-5

Kaulskroniten, medlemsblad för Föreningen Gamla Carlsrona, Nr 1, 1998
13:e årgången. Upplaga 4.500 ex.

Föreningen Gamla Carlsrona, Borgmästaregatan 6, 371 31 Karlskrona
Tfn: 0455-101 91 Telefonsvarare: 101 90

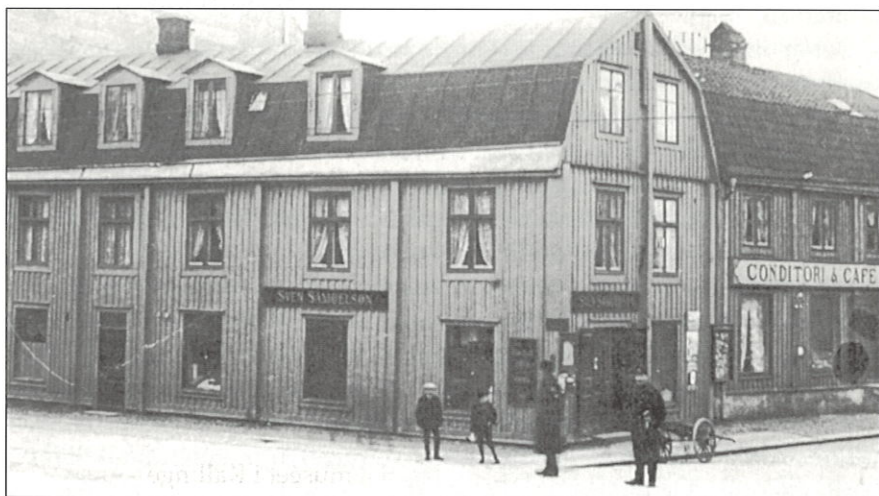
Redaktör:

Sten A. Petersson, Tobias väg, 370 22 Drottningsskär, tfn: 0455-33 94 27

För uppgifter i medlemsbladet ansvarar resp. författare.

Farbror Nisses affär

av Anita Andersson

Ja egentligen var det inte farbror Nisses affär, men vi, dvs mormor, mamma och till slut även jag handlade hos farbror Nisse.

Affären ägdes av Sven Samuelsson och den låg där nuvarande Bokhörnan ligger. Ända till dess att det blev Bokhörnan har det i mina tankar varit "farbror Nisses affär".

Jag antar, att jag första gången kördes dit i barnvagn, måhända av en stolt mormor redan en vårdag 1931. Då jag vuxit till mej litet i år och förhoppningsvis visdom, vet jag att jag vid besöken där alltid sattes på disken. Varför? Jo det har sagts att jag av någon anledning fötts med "myror i baken" och det var väl enda sättet att hålla ordning på mej. Med tanke på att expediterna i affären var tre herrar, en barnlös och två som det kallas inbitna ungarlar, var det kanske bäst. Den barnlöse gifte mannen var just farbror Nisse Holmström. Mina föräldrar umgicks med honom och hans fru, som hette Mimmi och var hårfrisörska.

Herrarna i affären ja. Det var den barske ägaren Sven Samuelsson själv med nackbena och pincené, den strame och tyste ungarlen Rickard Ekelund (inte släkt med efterkommande ägare Ekelund) och så våran farbror Nisse. Han tyckte mycket om barn och tydligen mej också. Klädseln var mörka byxor, skjorta och slips (tror Eklund hade fluga) och grå kavaj av någon sorts bomullstyg.

För flera år sedan läste jag en artikel just om farbror Nisse i Blekinge Läns Tidning. Där talade han om hur det var att vara bod-betjänt i början av 1900-talet. Hur han i ottan fick gå till landet och skaffa varor till affären. Han blev till slut ägare till affären och ägde den till dess han sålde den till Lennart Ekelund.

Det är mest själva affären jag minns och jag hoppas att flera med mej kommer att le igenkännande. Den var mörk, trots 3 skyltfönster. Själva dörren hade någon sorts infällning på utsidan med ornament i metall. Till höger innanför dörren stod en stol och ovanför denna fanns ett skåp med glasrutor i. Där fanns allsköns hygienartiklar, tvål, shampoo, Niveakräm, plåster, bomull och pincetter. Det skåpet intresserade mej mest, kanske för att man kunde se in i det om man stod på tå på stolen.

Till vänster fanns flera hyllor i vinkel med tvättmedel och skurpulver, rotborstar och allt som hör till rengöring. Men rotborstar skulle vi alltid köpa hos "de Blindes" som mamma sa. Den affären låg mitt emot. Såpa fanns i lösvikt i en stor så eller ett kar ute på ena lagret. Hinkar, rostfria fanns också. Efter den hyllan på vänster sida, framför ett skyltfönster, stod korkmattorna. Höga hoprullade mattor, som gick från golv till tak. Blommiga, parkettmönstrade och rutiga. Sedan fanns det trämonstrade också, men de var inte alls populära för la man in en sådan kunde folk tro att man inte hade råd med att ha korkmatta på golvet! Ett verkligt fattigdomsbevis. Det Ni dagens ungdom, med alla Era trärena golv!!!

Man gömde sej bland korkmatteredullarna och kanske var det därför man hamnade på disken, för att ingen olycka skulle hända. Strax bakom korkmatteredullarna fanns mindre rullar, också dom hoprullade med bastanta snören. Det var sådana mattor som man skulle ha i vask och pottskåpen. Mestadels var dom rutiga i blått- eller rött och vitt. När jag nu talar om korkmattor, så var det just KORK-mattor. Inte sådana fina som Tarkett gör i troligtvis plastmateriel. Dom var hårda som sten med trådar bakom och nästan omöjliga att lägga in. Plast var en efterkrigsvara.

På en hylla bakom alla dessa rullar i varierande längder, fanns en hylla med vaxduksrullar. Färggranna saker med blommor och blader, prickar och rutor. Vaxduk köptes i metervera och var verkligen vaxad duk. Nästan i alla hem hade man detta på köksbordet. Dom där smårutiga korkmattorna hade man på diskbänken (inga Perstorpsplattor här inte) och använde man inte vedspisen, så hade man dom där också under gasköket.

Sedan kom det märkligaste i denna mansdominerade affär. Det gick en disk rakt ut och på hyllorna bakom fanns tyger i rullar, handdukar, lakansväv, strumpor, herrkalsonger och något som i min barndom kallades "korta varor" och var dambenkläder. Något så extravagant som trosor hade väl

aldrig skådats i vår stad före 1945. Jag har svårt att förstå hur dessa tre herrar kunde sälja tyg i metervera. Där fanns ALLA tyger från sammet och siden till förklädestyger. Spetsar, band och knappar fanns naturligtvis också. Många av mina obligatoriska hårrosetter köptes där.

När man blev litet äldre och började tänka på hemgiften, köpte jag två lakan där lite då och då om kassan medgav detta. När man sedan var förlovad klämde man till med en "packe Tuppens" och då köpte man en packe Tuppens lakansväv, med tryckt tupp och allt. Men hur det nu är, så finns en del av dessa lakan kvar i mitt linneskåp efter 40 års äktenskap. Visserligen har dom nu blivit underlakan (med knypplad spets) och används som komplement till dom numera mest gångbara påslakanen. Men tala om KVALITÉ. Jag köpte frottéhanddukar där också, som jag ibland använder, om än dock i nödfall.

Nere i hörnet kom ett mellanrum mellan diskarna. Där kunde man gå in och ut på lagren. Dels ett lager rakt fram med såpa i kar och jag tror också fotogen och rödsprit. En lång smal gång med ett tvättställ i, ledde till gården. På ungars vis blev man ju "kissenödig" då och då till mammans och mormors fasa. För på gården fanns dassen och dom var gemensamma med bierhallen, som låg bredvid affären. Som vuxen förstår man ju att det var långt ifrån trevligt att gå ut där med en liten tös i handen. Bakom disken med tygerna fanns ett annat lager, som också var kontor. Där fanns en vevtelefon och tygprover, knappar och sytråd.

Så var vi på höger sida i affären. Där var först en liten disk med en våg. En sådan där med två plattor och något som väl skulle vara två fåglar med näbbarna ihop. Varorna sattes på ena plattan och lösa vikter på den andra och när det vägde jämt var det klart. Sedan kom kassaapparaten. Ett förkromat under med knappar och siffror och lådor som for ut och in. Väldigt avancerat. Stor var den också. Som barn var man fascinerad av att se siffrorna komma upp och försvinna och så plingade det till och ett kassakvitto kom ut och man fick betala. Alla kassakvitton sparades i en burk, som det stod KASSAKVITTON på. Dessa kvitton räknades samman i december och jag tror man fick 3% återbäring. Det var en rätt bra sak, för på så vis blev man en affär trogen. Pengarna fick man till jul. Det kunde ju bli ett par tior och det räckte långt då.

Sedan kom en våg till, lika den förra. Det var vid denna vågen jag mest blev "disksatt" och det var roligt att väga. Den lilla g-vikten var pytteliten. Nästa var den vanliga disken där man handlade. Den slutade med det härligaste av allt. Ställningen med alla glasburkarna med karameller. Lite runda i änden med sidenkuddar, hallonbåtar och familjeblandning. Tyvärr fick man ju mest SE på all denna härligheten.

Bakom denna disken fanns en riktig köpmansdisk med små lådor för mannagryn, mjöl, socker i bit och strö, torkad frukt, ja jag vet inte allt. Allt såldes i lösvikt. Ovanpå köpmansdisken under glas fanns osten och kaffekvarnen. När man köpte kaffe kunde man få det omalet, och det betydde att man fick mala det hemma på kvarn. Många äro de blåmärken man haft på innanlåren av den förbaskade kaffekvarnen. Men man kunde också beställa det som kok- eller snusmalet och då kom kaffemalaren till pass. Det var mycket noga att väga kaffet både före som efter malningen. Inget svinn här inte. Det har talats om för mej senare, att det alltid blev lite kvar i apparaten, så mycket att det räckte till ett kaffekok till affärspersonalen på eftermiddagen. Kaffe fick man i tjocka, kanske lite vaxade påsar. Det var en liten negerpojke på, med fez på huvudet med tofs i. Närmre jul fanns där en jultomte på påsen och God Jul.

T o m såpa fick man i papper liksom fetsillen, som fanns i en tunna vid disken. Närmast var det nog något som liknade smörgåspapper men ytterpappret var vanligt och blev ett paket.

Ja det är många minnen från farbror Nisses affär. Stora emaljerade skyltar med HENKEL, PERSIL och TOMTE SKUR på. Just Tomte Skur hade en så söt tomt på sej och så fanns naturligtvis Läkerolskyltarna. På stora fyrkantiga plåtlådor stod det GÖTEBORGSKEKX. Kommer inte ihåg om man kunde köpa kex i lösvikt. Allra finast var naturligtvis karamellburkarna. Underbara färger och vackra motiv. Skulle mer än gärna ha dom hemma idag.

Ja tiderna förändras och vi med dom. Skulle en av de äldre köpmännen komma in i våra dagars storköp, skulle dom nog inte tro att dom var i en affär. Varken varor eller kundservice är detsamma.

Handlar än i Cityhallen, som ju var den butik som kom att ersätta farbror Nisses affär, men det är sej inte likt och tyvärr saknar man atmosfären, som det ju så fint kallas. När man tänker på evige ungarlen "Rickard" som var som en nickedocka, om man så bara köpte 1/2 kg socker och farbror Nisse, som då och då stoppade i en, en sidenkudde från glasburkarna på disken. Nej den tiden kommer aldrig tillbaka.

Något jag funderar över och aldrig får veta är om någonsin dessa tre gentlemän fick sälja några "korta varor" till Karlskronas damer. Kan inte tänka mej, att dåtidens kvinnor gick in och handlade brallor av tre strama, halvgamla gentlemän i skjorta och slips. Tror Ni?

Årsbok 1996:

Mitt 40-tal av Greta Erhamn är nu slutsåld.

Styrelsens berättelse för 1997

Styrelsen för Föreningen Gamla Carlsrona har vid sammanträde den 2 februari 1998 beslutat avge följande berättelse över 1997 års verksamhet:

Styrelsen (sedan årsmötet den 2 april 1997)

Mats Mårtensson	ordf., filmansvarig
Göran Mårtensson	v. ordf.
Göran Kockum	sekr., matrikelansvarig, ombudsman
Ingrid Yllenius	kassör
Sten A. Petersson	redaktör, protokollförare
Åke Nordin	bildarkivarie
Åke Ulvesjö	klubbmästare
Marianne Eliasson	arkivarie
Hans Lindqvist	ledamot
Åke Swärdh	suppleant
Gun Ekedahl	suppleant
Lars Sivall	suppleant
Svante Warfvinge	suppleant

Revisorer

Eric Carlsson	ordinarie
Helén Hansson	ordinarie
Pia Abrahamson	suppleant
Börje Persson	suppleant

Valberedning

Bert Svanstein	ordinarie, sammankallande
Gunnar Ekström	ordinarie
Lennart Kloo	ordinarie
Wanja Magnusson	suppleant
Hans-Göran Rydberg	suppleant

Utskott och kommittéer

Arbetsutskott, programkommitté, marknadsföringskommitté och redaktionskommitté har varit organiserade inom styrelsen och verkat som föregående år.

Bokkommitténs uppgifter har övertagits av marknadsföringskommittén. Stadsdelsombuden har inte kallats och miljövårdskommittén har fusionerats med kommittén för stadsplane-, miljö- och byggnadsfrågor. Till denna har

förutom styrelsemedlemmarna Mats Mårtensson (sammankallande) och Svante Warfvinge även adjungerats Stig Larson och Lennart Kloo.

I samband med byte av föreningslokal handlades svårigheter av en interimistisk flyttkommitté.

Styrelsens arbetsuppgifter

Styrelsen har haft 9 protokollförda sammanträden. Utöver dessa har enskilda styrelsemedlemmar träffats informellt för kommittémöten och arbetssammankomster.

Föreningen har anställt Göran Kockum som ombudsman. Förutom allmänna kontorsgöromål och fakturering har han ansvarat för marknadsföring, annonsering, reklamfolder och försäljningen inom föreningen. Under året har det sålts 3.800 böcker.

Kockum har stor kontakt med medlemmarna, inte minst per telefon med dem som bor i "förskingringen".

Han deltog som föreningsrepresentant i ett program i Radio Blekinge den 17 september samt organiserar presskonferenserna. Han organiserar även samtliga program och håller i arbetet med årsboken via författaren/tryckeriet, samt leder internutbildningen till nya styrelseledamöter.

Genom kommittén för stadsplane-, miljö- och byggnadsfrågor har styrelsen yttrat sig över de detaljplaneförslag som Karlskrona kommun tillsänt föreningen, samt agerat för uppsnygning kring Vattenborgen vid Stortorget.

Vid Blekinge Hembygdsförbunds årsmöte i Karlshamn representerades föreningen aktivt av Mats Mårtensson och Sten A. Petersson, den senare invaldes även i valberedningen.

Föreningen har representerats av dess ordförande vid flera högtidliga tillfällen, såsom vid Erik Langemarks begravning eller vid åminnelsen av att det var hundra år sedan Sven-Öjvind Swahn (initiativtagare till föreningens bildande 1945) föddes (18 december 1897).

Föreningens ordförande har även deltagit i olika seminarier, föreläsningar samt bevistat redovisning av ett examensarbete angående klockstapelns restaurering utförd av studenter vid högskolan på Gräsviks linje för fysisk planering.

Flera organisationer och myndigheter söker föreningens hjälp och bifall. Därvidlag har föreningens styrelse bl a blivit informerad om förberedelserna inför ansökan till UNESCO om att få Karlskrona upptagen på Världs-arvslistan, samt de 1700-talsaktiviteter som kommunen avser genomföra under 1998 möjligen med föreningens hjälp.

Föreningens medlemsantal

Den 31 december uppgick antalet betalande medlemmar till 4.540 vilket

innebär en insignifikativ minskning sedan den 31 december 1996 med 53 medlemmar.

Årsavgiften

Medlemsavgiften för 1997 har varit lika låg som under en lång rad av år, dvs 35 kronor.

Årsmöte

Föreningens årsmöte ägde rum i Stadsbibliotekets Hörsal onsdagen den 2 april. Vid årsmötet avgick ordförande Lennart Kloo (åtta år som ordförande), Stig Larson, Harry Svensson och Marcus Broberg.

Efter förhandlingarna utdelades två stipendier à 10.000 kr ur Björkholmens Baldersfond och ett stipendium à 4.000 kr ur Jultomtefonden.

Årsmötet avslutades med att prosten Ingvar Lundmark höll ett föredrag om torparpojken Andreas Randel, Ramdala.

Övriga aktiviteter

- 27/4 Bussutfärd med besök på Fridlevstad Hembygdsmuseum, Älmtamåla Skolmuseum i Holmsjö och Sanatoriemuseum i Fur. Förtäring intogs vid Bredasjön.
- 1/5 Revelj i samarbete med Marinens musikkår och dess vänförening samt Björkholmens Byalag. För vers och vinjetter på deltagarkortet har Bert Swanstein och Sven-Olof Bergström svarat. Tryckningen bekostades av Sparbanken.
- 30/5 "Kulturnatt": Filmafton i Hörsalen i samarbete med Karlskrona Filmstudio och Kultur- och Fritidskontoret. Visning av 16 mm filmer ur föreningens arkiv.
- 6/6 Nationaldagen: Medverkan med fanborg.
- 19/6 Lövmärknaden: Öppet hus i föreningslokalen, försäljning på Stortorget.
- 13/7 Bussutfärd till Växjö. Slusstur på Helgasjön med Ångaren Thor. Besök på Emigrantmuséet.
- 17/8 Hembygdens Dag i Wämöparken: Försäljning, medlemsvärkning.
- 26/8 Stadsvandring: Fem st karlskronagårdar å Ö. Köpmansgatan, Bredgatan och Ronnebygatan, bl a Flensburgska och Nordbeckska gårdarna. Guide: Lennart Kloo.
- 2/9 Stadsvandring med personal från Ringö Sjukhem. Guide: Göran Kockum.
- 13/11 Föredrag med diabilvisning av Evy och Sven König: "Vildmarssafari på Eriksberg".

30/11 Julskyltning: Öppet hus i föreningslokalen. Stor anslutning. 256 årsböcker såldes.

Föreningslokalen har varit öppen för medlemmar onsdagar kl 17–19 under januari–april samt september–december. Lokalen har upplåtits till sammankomster för studiecirkelar inom föreningens intressesfär.

Göran Kockum har som vanligt visat filmer för pensionärsorganisationer och andra föreningar/sammanslutningar.

Efter över 20 år i de gamla lokalerna på Borgmästaregatan 1 blev föreningen nödsakad att skaffa en annan föreningslokal. Flytten skedde i maj månad till den gamla träfastigheten mittemot, Borgmästaregatan 6.

Ekonomi

Efter två förlustår 1995 och 1996 visar bokslutet för 1997 en kraftig vinst. Vi tackar samtliga medlemmar som skickat gåvobelopp till föreningen under året. Totalt blev det 115.000:–.

Flera tusen böcker från vårt boklager har sålts, vilket ändrar bundet kapital till reda pengar. Detta har gjort att föreningens ekonomi numera åter är konsoliderad och av stabil natur.

Årsboken

Föreningens årsbok 1997, "Det gamla fotografiet" av Åke Ulvesjö har tryckts av Abrahamsons Tryckeri AB i 1.414 exemplar. Medlemspris 130 kronor. Försäljningen blev en stor succé och redan på nyårsaftonen såldes det sista exemplaret. Något liknade har aldrig hänt i föreningens historia.

Eftersom ytterligare 175 böcker beställts, beslöt styrelsen vid ett sammanträde i januari månad att trycka en andra upplaga om 800 böcker.

Medlemsbladet

"Kaulskroniten", tolfte årgången, har utkommit med två nummer å 32 sidor, varav Åsa Håkansons berättelse om dynastin Håkanson rönt stor uppmärksamhet pga den skickligt sammansatta berättelsen.

Slutord

Styrelsen har tacksamt mottagit ett stort antal gåvor till föreningen. Under ett år, fyllt av aktiviteter, har styrelsen kommit i beröring med en mycket stor mängd personer på skilda håll. För gott samarbete och angenäma kontakter i övrigt vill styrelsen till alla och envar framföra sitt varma tack.

Vi vill slutligen också tacka föreningens medlemmar för en positiv respons och uppmuntran i vår strävan att motsvara förtroendet att leda föreningen under år 1997.

Mitt Pantarholmen

av Lars Österberg

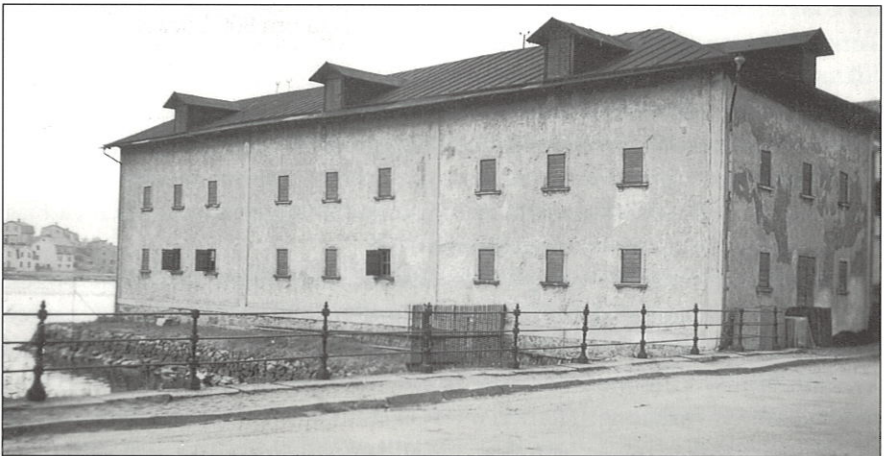
Jag har länge burit på en obestämd känsla av att varit på Pantarholmen, långt innan jag flyttade dit. Hur länge vet jag inte. Men mycket länge. När det visade sig, att jag till och med var äldre än lasarettet från 1922, tyckte jag känslan började bli mera bestämd. Jag minns, att jag stuvades in i en bil, tillsammans med några farbröder, och att det var trångt om utrymmet.

Vi bodde då på Sparrengatan. Minnesbilderna kommer ifrån det vi åker nedför Landsvägsgrändbacken, ner mot vad som jag såg vara vatten på bägge sidor om vägen, in i en stor röd byggnad, som jag antar var nuvarande Tullskolan och som då tjänstgjorde som lasarett. Där hälsade vi på en farbror, men höll oss utomhus mest hela tiden.

Jag skulle då vara högst tre år gammal. Kan man minnas från så tidig ålder? Eller är det bara fantasier? Egentligen kvittar det. Till Pantarholmen kom jag när jag gick i andra klass, och höstterminen skulle börja och där bodde jag i nästan fyrtio år.

För mig är Pantarholmen den stadsdel som sträcker sig från Landbroarna i söder, och åt norr där jag nog får lov att taga med Tullskolan, eftersom den var vårt sjuåriga lärdomssäte. I öster sträckte sig Pantarholmen till järnvägsspåret och i väster till Långösundet.

Ser man det i ett längre tidsperspektiv slutade Pantarholmen där Prisjagaren ligger nu. Och Vämön tog sin början där Hjelm's stora lagerbyggnad

Hjelm's lager.

Pantarholmen, Karlskrona. Den 13 Mars 1907.

Landbron.

låg som sedan övertogs av "Skrotjohan" innan höghuset byggdes. För troligen var Pantarholmen skilt från Vämön av vatten, innan det fylldes ut med det muddar, som skulle bli Tullparken, och innan dess benämndes Muddret. Efter det här som kan tyckas vara onödigt prat kan vi börja vår vandring på Pantarholmen som det såg ut på tjugo- och trettio-talen.

Landsväggsgatan

Vi börjar vid Landbron, där bommarna just fällts ner för inkommande tåg till CWJ:s stationshus, och följer Landsväggsgatan upp. På höger sida ligger Torsellagården. Där hade Torsell sitt lager av kolonialvaror omgivet av lukten från fetsill.

Andra sidan järnvägen hade han sina bryggor, där skutor lade till för att lossa sina laster, och för att komma dit byggdes en tunnel under vägen och järnvägen. Den uppmärksamma kan på vintern, om det snöat, se var den varit för där är det ofta barmark. På vänstersidan låg ett båtvarv och vad jag vet ägdes det en tid av Björkmannarna.

Nu fortsätter vi en bit upp på Torsellasidan. Där fanns Nordkvists bageri och i ett av de större husen på Pantarholmen finner vi KS köttaffär, men också en mjölkaffär. För se det här tilldrager sig på den tiden då det inga kylskåp fanns. Ville man ha färsk mjölk, var det till att dingla iväg med mjölkspannen varje dag. Till och med på söndagarna. Mjölkaffären var då öppen till klockan elva. Där fick vi, allt efter behov, råd och lägenhet, mjölken uppmätt med liter- eller halvlitermått ur stora mjölkspannar.

Abramsonska stiftelsens hus.

Nu har vi kommit fram till Bagaregatan. Det är bara en liten tvärgata utan större intresse, möjligen med undantag av den cementslagna gården som bland annat inrymde bageri. Snett över, i hörnet av Östergatan, låg en liten låg stuga som skulle varit intressant om den bevarats.

Av bekvämlighets skull står vi kvar vid KBS-hörnan och ser vad som finns på andra sidan gatan. Efter båtvarvet kommer två eller möjligen tre mindre fastigheter. I ett av dem bodde Hemmingssons, de som hade SP Svenssons, affären nere vid Borgmästarebron.

Därefter kommer det hus som jag tyckte var finast på hela "holmen", nämligen det som inrymde apoteket och en blomsteraffär. Varför det huset revs är en av de många frågor som följde i rivningsraseriets spår.

Abrahamsonska stiftelsen hade ingång från Landsväggsgatan och porten på Holmgatan. Den stora tomten sträckte sig ända ner till Långösundet.

Vi korsar Bagaregatan och ser framför oss en rad av mindre trähus, nötta av väder och vind och i stort behov av målarfärg. I det första av dessa finner vi "Snuskalles" tobaksaffär. Öknamnet kan på goda grunder antagas vara en kombination av efternamnet och affärsverksamheten.

En tobaksaffär till? Jodå. Det är Jeppe Vahlgrens, och på Långgatan har Lundgren en likadan affärsrörelse.

K Anderssons Speceriaffär är livligt frekventerad av lantbor. På gården står hästskjutsarna, och inne på kontoret görs affärerna upp. Men också Pantarholmsfruarna var trogna kunder. För se det var bara Andersson själv som kunde blanda av de olika kaffesorterna för att det skulle bli av den

rätta aromen. Kaffebönorna förvarades i en fyrkantig, kopparliknande låda, med glasfönster för de olika sorterna och med dem sammanhängande priserna.

I mån av tid ställde Andersson alltid upp och med svung och kännedom om damernas önskemål tog han precis så mycket som erfordrades av de olika sorterna. Från välunderrättad källa påstås dock att det inte fanns några skiljeväggar i lådan och att den fylldes ur samma kaffesäck. Men stark tro kan också bidra till att kaffet blir starkt och välsmakande.

Den fastighet som Kooperativa var inrymd i var om möjligt mera grå och sliten än de övriga och den lilla fastighet där det fanns en mjölkaffär var inte heller den någon skönhet.

Systrarna Carlén hade kafé i det lilla hus som var det sista innan vi kommer fram till "Lillevallen". Kaféet var ett välbesökt ställe för militärer som var förlagda på I 11 på Gräsvik, som var ett detachment till I11 i Växjö, men också för dem som tjänstgjorde vid Kustingenjörerna. Under beredskapstiden, när andra världskriget pågick, blev kaféet ånyo ett kärt tillhåll för dem som gjorde sin militärtjänst.

Vi kan väl stanna till där ett tag och se hur det ser ut på andra sidan gatan, och vi börjar där vi slutade vid Holmgatan. I den första stugan bor skomakare Lindkvist med sin stora familj. Förutom bostad har han sin verkstad där. Den andra stugan ägs av ett äldre par som sällan syns till.

Så åter en större byggnad, byggd i tegel eller möjligen reveterad. Där hade apoteket en gång haft sina lokaler, men nu hade Malin sin sybehörsaffär där. Andra sidan porten var Carlbergs kemikalieaffär och i hörnet hade Selma, en liten rund, rar gumma, sin godisbutik. I ett uthus på gården fanns ett utav barndomens pinoredskap. Den stora tunga mangeln, där lakanen slätades ut under kavlarna och av trycket från de tjocka mosaikplattorna. Oftast blev det min uppgift att dra runt det stora svänghjulet så mangeln kom i rörelse. För att få bort de färdigmanglade lakanen och lägga dit nya fanns det en spak att dra i så att mangeln lyftes i en av ändarna. Varje lakan skulle valsas ett visst antal gånger. Vilken ände som i sin tur skulle lyftas, var i den långa enformigheten inte så lätt att hålla reda på. Var det fel, så blev det en skrapa för det. Om det var tjugofem eller femtio öre det kostade att hyra mangeln, kommer jag inte ihåg, men för att undvika onödiga kostnader måste vi vara färdiga under den timmen. Några önskemål att förlänga manglingen hade jag inte.

Snett bakom denna fastighet och uppe på ett berg låg en gul stuga, som avsevärt skilde sig från de andra på Pantarholmen, genom att den var välunderhållen och alltid verkade nymålad. Det var murare Abels hus.

På samma berg, fast lite längre bort, låg en stuga till. Inte fullt så välun-

derhållen utan i patinans grå färg. Där bodde en kraftig, undersätsig äldre man med ett skägg som Hemingway och i övrigt som klippt ur hans romaner.

Nu tror jag vi sätter oss på stenvallen som sträcker sig runt Landsvägs-, Kvarn- och Långgatorna och som vi kallade Storevallen. Varför den byggdes, vad avsikten och ändamålet med denna kolossala stenvall var vet väl ingen. Inte de som planerade den. Lika lite de som beslutade om den. Om det var ett slags beredskapsarbete, tycker man att det skulle finnas lämpligare objekt. Hur som helst så fanns den och låg länge innan den färdigbyggdes, med skavel, sten och resterna av ett sorteringsverk.

Innan dess var den en liten oas, med små gräsplättar och buskar mellan bergskrevorna. En lekplats för barnen och där fruarna emellanåt tog sig en paus i hushållsgöromålen. Bredde ut sina filtar för att dricka kaffe och prata i all förtrolighet.

Nu sitter vi där igen som för mer än sextio år sedan. Precis som vi gjorde som barn, när Hagenbecks cirkus gästade Karlskrona. Si, det var en riktig cirkus det. Den fick inte rum på Chapmansplan som var brukligt med cirkusar då. Nej, när den lastats av vid järnvägsstationen, tog den vägen över Pantarholmen för att slå upp sina tält på Vämöslätten. Och där sitter vi barn uppradade på muren och ser hela härligheten paradera förbi. Elefanter, kameler, lamadjur och andra exotiska djur och hästar förstås. Ifrån vagnarna som drogs av traktorer hördes lejonens och tigrarnas vilda vrål.

Då var det inte så vanligt att se negrer och andra främmande folkslag med mörkare hudfärg än vi.

Naturligtvis höll vi till på Vämöslätten så länge cirkusen låg där. Några av oss lyckades till och med få fribiljetter till matinéer.

Negrerna visade tänderna som lyste vita i de svarta ansiktena och sålde pinnar att gnida på tänderna som skulle göra dem vita och starka.

Nedåt backen och andra sidan Kvarngatan låg en stuga med gaveln mot oss. I den fanns Hagmans läderhandel. Nu var det så olyckligt att när cirkusen skulle ner för backen lossnade en vagn från traktorn och rände rakt in i läderhandeln. Som tur var fanns det inga vilda djur i den. Det påstås att Hagman efter det besöket aldrig blev vad han varit. Men det blev han nog.

Cirkusen har inte mer än nått och jämnt försvunnit, förrän en klämtning uppifrån backen drar till sig vår uppmärksamhet. Det är spårvagnskonduktören i släpvagnen som efter det att de påstigande erlagt betalning för resan genom att lägga poletter i bössan, ger avgångssignal från hållplatsen vid Kooperativa till föraren i den främre vagnen. Så ser vi och hör också för den delen hur de blå vagnarna, i folkmun och på oförfalskad björkholmska

Spårvagnen vid gamla polisvakten.

kallad "låudan", skramlande tager sig ner för backen. Hur den passerar stiftelsen Hemmet och gamla polisvakten som numera genom kommunens försorg blivit bostäder för några familjer. Vi ser hur spårvagnen svänger vid "Epidemin" och vet att den måste göra en sväng till innan den kommer fram till mötesplatsen vid Kakelfabriken. Så snart skall en annan spårvagn taga sig upp för Landsvägsgatebacken.

Men vi hinner gå över gatan mot "Lillevallen" till. Där i hörnet av Kvarngatan låg ett "Stadens spruthus". Antagligen det som finns nu i Wämöparken. Fast det behöver det inte vara. Sådana var utplacerade på flera ställen i stan, nu utan att ha någon uppgift att fylla.

Det lär vara vid beredskapsarbeten här som arbetarna körde byggnadschefen i en skottkärra. Allt medan "Kexanders" livligt gestikulerande ropade: "Revolution, revolution". Nåja, någon revolution blev det inte. Så vi kan lugnt gå och sätta oss på toppen av "Lillevallen". Vi som ännu inte har åldern inne att besöka Kustingenjörernas vårfest får nöja oss med att här ifrån beskåda fyrverkeriet som kommer att avfyras där.

Östergatan

Vid sidan av "Lillevallen" låg Ekmans stora hyreskaserner. En av dem låg där Östergatan tog slut, medan den andra låg vid Sunnavägen. De förbands med en trappa som på grund av nivåskillnaden var mycket lång.

Här på Östergatan låg också några små stugor. I en av dem bodde Ville,

Landsväggsgatan.

som omnämns här för att han körde August Andréns lastbil som glänste i sin kopparfärgade lackering och som hade handbromsen på yttersidan vid förareplatsen.

Östergatan 1 är ett av de få hus som utan märkbara förändringar står kvar från den tiden.

Holmgatan

Från Östergatan viker vi in på Holmgatan. Första huset på vänster hand är skomakare Öhmans. Gården ligger dold bakom ett högt plank. Men vi vet att förutom skomakeriet finns där en trädgård med fruktträd. Vi vet också att det är endast han eller någon av sönerna bland Pantarholmens tre skomakare som gratis lagade vår fotboll. Tre till antalet var skomakeriverkstäderna och har jag glömt Petterssons så är det gjort nu. Naturligtvis kunde de inte livnära sig på gratisreparationer av en sliten och illa medfaren fotboll, utan av vad som var mera vanligt på den tiden att folk halvsulade och klackade sina skor.

Snett emot Öhmans låg småbarnsskolan. Till utseendet snarlik den som ligger på Dockegatan och den på Möllebacken invid Hattfabriken. På Vittusgatan alldeles intill Läroverket fanns tidigare också en sådan småskola.

Efter att ha korsat Landsväggsgatan, var Holmgatans vänstra sida som sagts upptagen av tomten till Abrahamsonska stiftelsen. På andra sidan hade G Johansson sin speceriaffär. Där Holmgatan tar slut vid Långösundet

Holmgatan.

låg en smedja, vilken kan beskrivas som ett fyrkantigt, rödmålat skjul. Säkert var det en dragig och kall arbetsplats när höstens och vinterns stormar svepte in mellan springorna i väggarna och där ässjan var den enda värmekällan. Smedhalvan var en lång och kraftig dalmas, om vilken det påstods att han åkt på en skida ner från vattentornsbacken. Eftersom jag själv ej åsett evenemanget, svarar jag inte för sanningshalten i påståendet.

Långgatan

Vi vänder om och tar oss upp för backen till hörnet av Långgatan. Långgator brukar vara långa, men det är inte Långgatan. Strängt taget kvittar det. Bara gatan har ett namn och det finns husnummer, så att de som söker sig dit hittar dit de ska. Och det finns det – så det gör de.

Hörnhuset kallades Komassagården. Varför den hette så funderade vi aldrig över. Det var bara Komassagården och i den fanns Lundgrens tobaksaffär.

Huset mitt emot är om man jämför det med Komassagården, liksom med de flesta av Pantarholmens fastigheter, riktigt pampigt. Det är Gulinska stiftelsens. Utgår vi ifrån att stiftelser av det här slaget har välgörande syfte, så kan den stiftelsen, med tanke på de boende, ha haft som uppgift att bereda bostäder till tjänstemän. För se, där bor bland andra Carlén som var chef för hälsovårdsnämnden. Två lokomotivförare bor där också. En av dem till och med adlig. Visserligen knapadel men ändå. Den andre lokomotivföraren fick nöja sig med ett mera vanligt namn.

Här på Långgatan har Kakelfabriken låtit uppföra tre fastigheter för sina anställda. En av dessa ligger på den sida vi nu befinner oss, medan de två andra ligger på andra sidan.

När vi kommit så långt fram, så har vi kommit till "Bolagskåkarna".

Som de här benämnts kan man lätt få den uppfattningen att det är hus som någon industri låtit uppföra till sina anställda. Så är dock inte fallet. Nej, det är i stället några snälla tanter och farbröder som tillsammans bekostat byggandet av dessa bostäder åt skötsamma arbetarefamiljer. Två av fastigheterna med nummer 19 och 21 ligger på Långgatan, medan tjugogården ligger på Kvarngatan och artongården på Pantarholmskajen. Långgatan är inte lång nog för att ha så många husnummer. Men lägg alla funderingar åt sidan, inte ens den högre matematiken hjälper oss att lösa problemet. Om det är ett problem förstås.

Vad vi kan räkna ut är att Bostadsbolaget fick sammanhängande husnummer på sina fastigheter. Något längre fram i tiden ändrades numren så att de bättre överensstämde med verkligheten. Så det så.

Som synes var Pantarholmen lyckligt lottat med välgörenhet. Som kronan på verket byggdes 1928 "Änkehuset" av Hildur Halléns minne på "Storevallen" som nu har namnet Barktorget.

Jag vet inte, varför historien om huset som föll ihop när de tog bort byggnadsställningarna innan de fått upp tapeterna, faller mig i minnet. Det kan väl inte ha med "Bolagskåkarna" att göra? När de byggdes gjorde man inte samma misstag. Kan det ha med lyhördheten att göra? För väggarna var i tunnaste laget. Några hemligheter med grannarna vägg i vägg förelåg inte av den anledningen. Vi var som en enda stor familj med den sämja och osämja som uppstår i dylika fall. Om byggnaden inte var av bästa konstruktion, så stod den i alla fall på säker grund. Grunden som var byggd med stora granitblock växte i förhållande till gatornas lutning. Tjuoettans grund fick därför ansenlig höjd av backen på Kvarngatan.

I övrigt såg väl Bostadsbolagets fastigheter ut som de flesta av husen på Pantarholmen. Någon tvättstuga fanns inte. Däremot fanns det ett brygg-hus med ribbade arbetsbänkar, kallvatten, träbaljor och en stor järngryta att elda under för att koka tvätten. I kallt vatten och Grönlunds lut lades tvätten i blöt kvällen innan, för att man tidigt på morgonen skulle kunna komma igång med kokningen. Sköljning och vridning av tvätten skedde för hand. Sedan var det bara att förlita sig på vädrets makter att de skulle vara oss nådiga, så att tvätten som hängde på sina klädstretch över hela gården skulle torka. Någoting annat fanns inte att förlita sig på. I stället fick tvätten en frisk doft. En luftförnimmelse som följt mig livet igenom.

Dofter av mindre angenämt slag kom ifrån utedassen och sopboden.

Bolagshusen.

Historien upprepar sig, sägs det. Så även när det gäller avfallet. För på något sätt hade vi källsortering. Latrin för sig, liksom sopor och "svinmat". På Pudrettfabriken, som låg där nu Dynapac ligger, brändes latrin till gödning, matresterna kokades till svinmat. Sopberget var inte så stort. Förpackningar förekom inte i någon större utsträckning och plasten var inte uppfunnen. Men miljövänligt? Knappast. Denna så kallade "källsortering" drog till sig råttor. Så det gällde att sparka på dörren innan man gick in i sopboden för att skrämma bort råttorna. Varma sommardagar kryllade det dessutom av "pullingar" bland svinmaten. När dessa väl var kokta, tycktes grisarna sätta i sig dessa med välbehag.

Vedboden som låg en trappa ner bjöd på en av barndomens vedermödor som jag gärna vill dela med mig av. Tidigt fick jag ansvaret för uppvärmningen och då erfordrades ved till kakelugnar och köksspis. Utrustningen var inte den allra bästa. Sågklingan var fäst på en träram, spännram tror jag att det heter. Bara att hålla sågen rak tog de begränsade krafterna i anspråk. Såväl sågen som yxan borde varit vassare. Underlaget var fjädrande och rök gjorde det där.

I hörnet av tjuoettan låg en mjölkaffär som ägdes av en fru Johansson innan hon gifte till sig namnet Wrese. Hon överlät affären till Märta, som naturligtvis också hade ett efternamn. Men det blev mest Märta eller Märta i mjölkaffären.

De sista fastigheterna på Långgatan låg andra sidan Kvarngatan. Där låg gjuteriet som hade sitt kontor i den vänstra av dem. Där fanns också två

lägenheter. Birger som var bokhållare bodde i bottenvåningen, medan den övre våningen var reseverad för ingenjören. Inne på gården i den röda stugan bakom planket bodde smeden Karlsson med sin familj.

På högra sidan stod resterna av vad som varit garveri, och där de tog slut bodde Håkanssons under en kortare tid.

Men sedan var det slut med Långgatan, där var det bara berg med lite gräs i skrevorna som stupade brant ner mot sjön och båtbyggarna. Bland båtarna låg "Lumpens" båt som vi drumlar hoppade i och krängde unisont sjungande, "Och fågeln sket i Lumpens båt, kidde vidde vim pompom". Jag har aldrig sett Lumpen. Inte heller vet jag varför han kallades för "Lumpen". Av båten att döma, som alltid var väl underhållen, bar han med orätt öknamnet.

Vi kan inte lämna Långgatan med mindre än ett besök i Emma Nicklassons affär. Ett litet skyltfönster i granitblocken ger en antydning om att här är affären, och i nittongårdens överbyggda portgång hittar vi dörren in i butiken.

Vad tror ni vår tids hälsovårdsmyndigheter skulle säga om de stod inne i denna lilla lokal? Förmodligen ingenting. De skulle stå där alldeles mållösa. Där sitter nu i alla fall affärsinnehavaren och sticker och försöker värma upp den kalla, fuktiga källarlokalen med en oljekamin.

Varför sitter hon där? Ja, det kan vi fråga oss idag. Inte kunde affärsrörelsen inbringa stora förtjänster. För några storköp var det aldrig fråga om. Sortimentet var också begränsat till vad som var till livets nödtorft. Mjöl, socker, kaffe, etc, och så Sellfrid Johanssons måltidsdricka.

Det blev när det var knappt eller rent utav när man var utan kontanter som kunderna kom och då för att köpa vad som ekonomin tillät eller för att "kritsa" och få skulden bokförd i anteckningsboken med vaxduksparmar.

Så även om rörelsen inte gav något ekonomiskt överskott, var den till stor hjälp för de, som levde under små förhållande, och det var många på den tiden. Så, salig i åminnelse Emma Nicklasson. Du var oss till stor hjälp många gånger.

Kvarngatan

Vi börjar närma oss slutet på vandringen runt Pantarholmen. Det återstår bara Kvarngatan och den stump som var Pantarholmskajen.

Förresten? Varför var det förbjudet att spela fotboll på Kvarngatan? Där denna ädla sport bedrevs fanns ju bara "Storevallens" stenmur på ena sidan. Bröderna Petterssons mekaniska verkstad, träbyggnaden över karen i vad som varit garveri och som mättad av åren gick mot sitt förfall. Och så smedjan förstås, uppförd efter samma obefintliga ritning som den på

Holmgatan, på den andra sidan. Men förbjudet var det. Hernström och hans rottweiler, liksom de andra poliserna körde obevekligen bort oss. Det hände till och med att de lade beslag på bollen om de kom åt den. För att få tillbaka dyrgripen, var det bara för oss att dra iväg till stan och polisstationen. Göra avbön för att få bollen tillbaka och lova att aldrig mera spela fotboll på Kvarngatan. Ett löfte som glömdes så fort vi åter var på Pantarholmen.

Att där var torghandel på lördagarna kunde inte heller ha någon betydelse, för då var vi i skolan.

Då stod bondskjutsarna uppradade framför stemmuren med vagnarna fyllda med potatis och grönsaker, medan hästarna tuggade hö och glodde in i stemmuren. Som sagt, då gjorde sig bönderna besväret att sälja sina egna produkter utan några mellanhänder.

Någon större trafik var det inte frågan om. Strängt taget var det bara mejeriets och bagarbilarna som körde där.

Resten av Kvarngatan är backen ner mot Långösundet och den skrangliga träbron till Långö, där landfästet fortfarande står kvar. Backen kantas på ena sidan av tjuogoettans fasad med den höga stemmuren och tjugogården, med gjuteribyggnaden på andra sidan.

Pantarholmskajen

Vad som kan liknas vid gata på Pantarholmskajen sträckte sig fram till Bostadsbolagets artongård. Längre ansågs den inte behöva vara eftersom gården var den enda som fanns på kajen. Pantarholmskajen fanns likväl och sträckte sig fram till Holmgatan, där Abrahamsonska stiftelsens staket satte stopp för fortsatt sträckning. Båtbryggorna på bägge sidor om Kvarngatan och båtarna som låg förtöjda där satte sin prägel på området. Den ena bryggan var inte den andra lik. Skillnaderna var uttryck för ägarens personlighet, kunnighet, tillgång till virke och omsorg. Tillsammans ger de en livfull bild av en plats vid vattnet, som en del av sjöstaden Karlskrona.

Om bryggorna gav en bild av ägaren, gjorde båtarna det i lika hög grad. Pantarholmen var en arbetarestadsdel och därför blev det mest småbåtar som låg där nere vid kajen. Det var blekingsekor och jaktkanoter som vi av en okänd anledning kallade snipor. G Johanssons luxuösa båt Margit bröt mönstret. I viss mån också Signar Lagerkvists båt som hade ruff och en fordsmotor, med vilken han kunde komma upp i fart nog så han kunde bjuda på tur med surfingbräda. Tillföras undantagen kan också Olle Gustavssons segelbåt Glittran som låg på svaj i Långösundet.

Men som sagt var, i övrigt var det småbåtar det var frågan om. Den mest

förekommande familjebåten var av kostertyp och hade antingen en Solo eller Karl-Erik inombordsmotor. Att det rör sig om träbåtar kanske är onödigt att påpeka.

På kvällarna och helgdagarna var bryggorna mötesplatsen. Några av bryggorna var försedda med säten där det kändes skönt att sitta och njuta av ljumma sommarkvällar, prata och lösa världsgåtorna. Fanns det inga säten så gick det lika bra ändå.

Det var karlarna som träffades där, medan de kvinnliga inslagen var sällsynt. Kvinnorna kom när trasmattorna skulle tvättas, och bäst blev mattorna när de tvättades i sjöavatten, för att sedan hänga på tork på Långöbrons räcke. Veterligen kom de torra mattorna åter till sina rättmätiga ägare.

Den obebyggda tomten, där HSB-huset nu ligger, var uppläggningsplats för båtar. På vårarna var här "full rulle" med dofter av tjära, terpentin, linolja och målarfärger och andedräkter som luktade av renat och kron. Var våren dessutom sen, var det bråttom värre, ty enligt oskriven regel skulle alla båtarna vara i sjön före Kristi Himmelfärdsdag.

Lek och idrott

Nog kan vi väl ägna en tid åt lek och idrott. Fast lek och idrott hör väl inte riktigt ihop nu för tiden. Men då hörde de ihop... Till att börja med vad som betraktas som enbart lek. Då kan man fråga sig, varför var det alltid snö och

is på vintrarna och sol och varmt på somrarna? Det beror nog mindre på klimatförändringar och mera huru man gömmer på minnena.

Så kuperat som Pantarholmen är bjuder den på många källbackar. Trafiken var inte särskilt livlig och var därför inget hinder. Återstod således endast att försyner, eller vem det är som håller oss med snö, var oss nådig och som jag minns det var den det.

För oss i Bolagshuset var Kvarngatans backe den idealiska källbacken. Där höll vi på hela dagarna och långt efter det börjat mörkna. Med kälkar och sparkstöttingar for vi ner för backen och med ett visst besvär kånkade vi farkosterna uppför för en ny hisnande nedfärd. Undan gick det. Var backen riktigt hal kunde vi av bara farten åka över träbron till Långö.

Slädparti fick bli släppparti när vi kopplade ihop sparkstöttingar. Ju flera, desto roligare och äventyrligare blev nerfarten.

På nittongården stod Signar Lagerkvists hemmabygge till bob eller vad den skulle kunna kallas för. Medarna och underredet var järnkonstruktioner med en bred planka att sitta på. Hög och lång som den var fyllde den dubbla funktioner. På somrarna var den soffa för de vuxna som satt där och språkade med varandra och njöt av sol och värme.

Men nu var det vinter och då kom den till bättre nytta, när vi fått lov av Signar att låna den. För se Signar hade liksom vuxit ifrån barnaskorna och deltog inte i källåkningen. Trängde vi ihop oss, rymde den minst dussinet ungar. Då blev det fart på åkandet och vi flög över brygguppet och långt ut på isen.

Det är inte så lätt alla gånger att vara förutseende. I all synnerhet när man som barn är i lektagen. Barn sägs det, tänker inte längre än näsan räcker och barnnäsor är som bekant små. Vädret hade blivit mildare och tårt på snön. Men än gick det att åka med Signars kälke. Att isen blivit svagare tänkte ingen på. Något som de snart skulle bli varse. Ty efter brygguppet brakade de igenom isen ner i ett våtare element. Men pantarholmsungarna som vuxit upp vid sjön har en god övning att taga sig upp på land efter att ha "trillat i spat". Inga barn saknades och långkälken kom också upp. Så vintern fick ett brådstörtat slut.

Men vi får inte gå händelserna i förväg. Isen ligger ju där, knölig på sina ställen. Men där vinden har sopat undan snön är den blank och fin, så det går att åka skridskor. Det vill säga om skridskoremmarna sitter hårt nog åt, så skridskorna sitter på. Gör dom det då har blodcirkulationen i fötterna stannat. Vad finns väl annat att välja på, annat än att de gång på gång ramlar av. De så kallade patentskridskorna, med nycklen som drog åt klämmorna där framme på fotsulan var inte stort mycket bättre. Fast det hände att de satt fast, ibland tillräckligt länge för att åka till Silletorpsån och

bryta dunhammare som fick föreställa cigarrer med en glöd som ökade med farten.

Allt eftersom julen led mot sitt slut och julgranarna barrat färdigt åkte de ut. Då sprang vi omkring i gårdarna och samlade ihop dem och drog ner dem på isen. På kvällen när vi fått en tillräckligt stor hög kom de äldre grabbarna som hade tändstickor och tände på, så vi fick en brasa att lysa och värma i vintermörkret.

Så kom våren och tjälen gick ur jorden. Tillräckligt i alla fall för att med klacken göra de första kulgrupparna. Att ha en "studskula" som kastkula var ett måste om man ville komma närmast gropen.

Spela "pyramid" som jag senare hört talas om var ett kulspel som inte förekom hos oss.

Däremot "teka knapp" mot husväggar var en annan sorts tävling. Där "blydunkaren" hade samma viktiga uppgift som "studsaren" i att spela kula.

Jag tror vi lekte mera tillsammans flickor och pojkar, kanske också längre upp i åren än vad de nu gör.

Som när vi stod uppradade framför den solvarma husväggen och lekte ringlekar. En av oss gick fram och tillbaka framför oss andra för att till slut välja ut någon ur raden. Allt medan vi sjöng – Du tycker du är vacker men det tycker inte jag – och flera av de sånger som förekommer vid dans kring majstång och julgran.

Vi lekte – Bro, bro brygga – Sökte också tjänster och trots så blygsamma lönekrav som en knappenål i månadslön tvingades vi gå till häxan.

Detta om ringlekar, och så till en annan gemensam lek som vi kallade "jaga". Den var påfallande lik "kurragömma". Skillnaden var bara den att vi rörde oss inom ett större område. Men nu får det vara slut på "flicklekarna".

"Fräls" var en helt pojkdominerad lek som om det kan vara av intresse, här skall redogöras för.

Vi delade upp oss på två lag. Det ena laget skulle försöka taga fångar från det andra laget. Lyckades de med det, fördes fångarna till frälsringen som var framför smedjan på Långgatan. En fångvaktare sattes ut för att vakta fångarna. Kunde någon från fångarnas lag taga sig in i ringen och ropa – "fräls" – utan att själv bli tillfångatagen, kunde fångarna rymma ur frälsringen.

Medan vi lekte fräls hade det börjat mörkna och lykttändaren kom cyklande för att tända gaslyktan som stod intill smedjan. Det gjorde han med hjälp av kroken på den stång, han tog från pakethållaren. Satte kroken i öglan på ståltråden som fanns i armaturen. Han såg misstänksamt på oss. Ty han var inte alldeles ovetande om att vi strax efter kunde klättra upp på stolpen och släcka lampan och på så sätt befria honom från morgonens

procedur. Inte för att dess svaga sken störde våra studier av det sällsamma skådespel stjärnhimmelen bjuder oss, utan snarare av okynne.

Här under lyktan stod vi under stjärnklara kvällar för att se upp i rymdens oändlighet och dess mångfald av lysande himlakroppar. De astronomiska kunskaperna var inte stora utan begränsade sig till att urskilja Vintergatan, de tre vise männen och Karlavagnen. Att försöka briljera med större kunskaper bemöttes med misstänksamhet. Inte heller vetenskapen hade då så ingående kunskaper om universum som den har idag.

Ty, detta hände innan rymdfarkoster och satelliter skickats upp i rymden och innan den första människan tog ett litet steg men ett stort steg för mänskligheten på månen. Ändå. Med våra bristande kunskaper stod vi där frågande, förundrade inför det sällsamma skådespelet av ljus och av fantasi fördes vi in i stjärnhimmelen som välvedes över oss.

Sjön drog oss från lekarna så det blev att vi allt mer och mer höll till vid bryggorna. Med provisoriska metspön, tillverkade av en smal gren, metrev av björntråd och krökt knappnål till krok, "raspade" vi löjor och "skitspig" som med förkärlek höll till vid avloppstrummorna. Från trummorna kom endast vad som hållts i slasken. Ty vattentoaletter hade ännu inte gjort sin entré på Pantarholmen, och när de gjorde det försvann "skitspiggen". Löjorna och "skitspiggen" nosade nyfiket på den glänsande knappnålen. Då gällde det att snabbt raspa till för att få dem på kroken. Några havets läckerheter var de inte. Löjorna dög till kattmat som den stora och gråspräckliga katten Rudolf tålmodigt satt och väntade på. "Skitspiggen" med sin vassa och spetsiga horn dög inte ens till det. Varför då detta fiskafänge? Jo, det var en spännande sysselsättning som krävde både stor uppmärksamhet och koncentrationsförmåga. Så upptagna var vi, att först på hemvägen kände vi hur vårsolen, förstärkt av reflexerna från vattnet, till sveda hade bränt våra bara ben.

Solen fortsatte att skina och sprida värme. Det blev sommar. Sådan sommar som man endast kan minnas från det man var barn. Det blev badväder och Norra Långö. Gav man sig tid kunde det bli ett par smörgåsar till matsäck, nedsköljda med Sellfrids måltidsdricka, bultöl som vi också kallade den, inhandlat hos Emma Nicklasson. Eller rent utav läsk från Pelle på Pärlan som fylldes på medhavd halvliterflaska. Inte alltid var det tid för sådana noggranna förberedelser, utan man gav sig huvudstupa ut till badet och i havet. Då var det bara att dras med hungerkänslorna som kom och gick och kom tillbaka igen.

Vårn vicevärd var flaggunderofficer. Som sådan var han barsk och ingav stor respekt. "Vicevärdinnan", om det kan anses rätt att giva hans fru en sådan titel, var en glad och hjärtevarm människa. Förresten tror jag inte

vicevärden var riktigt så sträng och barsk som han gav sken av. I familjens ägo fanns en stor motorbåt, som vi på grund av dess utseende och vår avundsjuka kallade för "Lilla knobben", och en jolle. Varma sommardagar kunde det hända att gårdens barn lastades ombord på båten. De som inte fick rum där fick åka på släp i jollen. Det kunde vara den kortare sjöresan till "Stora stenen" på Norra Långö, eller den längre till Skärva. Snällt och omtänksamt. Eller hur?

Det finns ingen sportgren som har haft och har så många utövare som fotbollen. Ingen sportgren utövas världen runt som fotboll. Det må vara den fotboll som vi pojkar spelade på Kvarngatan. Där målen markerades med två gatstenar och där bollen inte alltid var av läder och inte heller av rätt storlek. Men den var rund. Mestadels och åtminstone i början. Under liknande förhållanden spelar pojkar fotboll i England, Italien, Sydamerika och på många andra platser i vår värld. Den spelas under mera organiserade former i serier och mästerskap av olika valörer med lag som Milan, Arsenal och IFK Göteborg. Ingen annan sportgren har fört fram sådana idoler som Pelé, Nordahl, Liedholm, Gunnar Gren, Nacka Skoglund, Bosse Larsson, Tomasarna Ravelli och Brolin. Det här är ungefär vad jag kan av fotboll på hög nivå. Något mera skulle jag kanske kunna prestera, men överlåter det åt dem som i saken är mera kunniga.

Därför återvänder vi till Kvarngatan, intill och nedanför Barktorgets grå stenvmur, där det spelades fotboll mest varje dag. Någon speltid om två gånger fyrtiofem minuter och med halvtidsvila var det inte frågan om. Spelet pågick så länge det gick att se bollen eller tills det var läggdags.

Avbrott i spelet förekom endast när Hernström eller några av de andra patrullerande poliserna försökte förhindra fotboll där. Vad det skulle vara bra för? Så fort de avlägsnat sig fortsatte ju spelet. Polismaktens misslyckade försök att få slut på fotbollen på Kvarngatan innebar så småningom tillkomsten av Östergatan IS, ÖIS eller Holmgatans IF, HIF eller Holmens IF, HIF. I det här sammanhanget är tillkomsten det rätta ordet. Bildar, det gör man med föreningar och de innebär en del onödiga formaliteter som stadgar, styrelser m.m. som ansågs överflödiga. Att laget hade flera namn att använda sig av hade sin praktiska betydelse. Men allra först: lägg märke till bokstavskombinationerna! De skulle överensstamma med lag i allsvenskan och gjorde det också. Örgryte IS blev ÖIS och Helsingborgs IF blev som bekant HIF.

I brist på egen fotbollsplan blev det bortamatcher. Närheten till sådana möjligheter var begränsade till Nätraby och Rödeby, dit laget företog färden på cykel. Eftersom inte alla var lycklig ägare till detta fortskaffningsmedel kom också pakethållaren till användning.

Nu förstår ni varför laget höll sig med flera namn. För det gick inte att komma dragande med samma namn varje gång, när möjligheterna att få spela matcher var så begränsade.

Tyvärr kan jag inte berika er med laguppställningarna. Nog borde väl Karlssonsbröderna i Östergatan 1 liksom Petterssonspojkarna i Ekmanska huset vara representerade. En som med all säkerhet kan omnämnas och som var den drivande kraften i laget var Olle Hjärne.

Vid en match mot Nättrabys juniorer kom Olle i delo med om domslutet med juniorernas energiske lagledare och tränare Nättelin, som gick domare. Nättelin tog det så allvarligt att Östergatans IS aldrig mera skulle få spela i Nättraby. Däremot gick det bra för Holmgatans IF att några veckor senare få spela där. Att HIF med Olle Hjärne i spetsen med samma laguppställning som ÖIS hindrade inte fortsatt spel.

Om domslutet var rätt eller fel kan vi lämna därhän. Det är både glömt och preskriberat. Vilka av lagen var bäst? Om man räknar i antalet vunna matcher gick de nog i Nättrabys favör. Vi hade ju inte samma förutsättningar till rationell träning. Inte samma utrustning som till exempel fotbollsskor, ben-skydd och tröjor. Men spelglädjen och lagandan var det inget fel på.

Pantarholmens SK

Som varje stadsdel av betydelse hade Pantarholmen sin sportklubb. Långö hade sin klubb liksom Bergåsa hade sin. Göta Lejon kom, som framgår av namnet, från gamla fängelset på Björkholmen. Saltö bollklubb var den som hade de största framgångarna med spel i division 2 och Hästö har lyckats hålla sin klubb fortfarande vid liv. Pantarholmens SK bildades 1933 av sexton idrottsintresserade ungdomar. Tre av dessa kan jag namnge, Gunnar Augustinsson och bröderna Valter och Lennart Romberg. Lennart var en fotbollsspelare av hög klass och kunde fyllt en plats i vilket allsvenskt lag som helst och spelade med i landskapslaget.

Fotboll och handboll var de sporter som klubben i huvudsak utövade. Ett tag fanns också boxning med på programmet och var kvar så länge handskarna höll. Men när boxhandskarna tog slut och taglet lämnade handskarna så var det slutboxat i PSK.

Även en sådan klubb som Pantarholmens SK, vilken ändå uppfyllde kraven för spel i serier, hade dåligt med träningsmöjligheter. Inne på garverigården fanns en väl bevarad byggnad med en ganska stor lokal. Visserligen var där betonggolvet, men den fick ändå duga som träningslokal. Att där dessutom fanns ett antal pelare som stöttade upp taket, fick inte heller vara ett hinder för handbollsträningen. Kanske bidrog de till att träningen blev ännu effektivare?

I Tyska Bryggaregårdens sädesmagasin, en trappa upp på vinden, satt vi på riskabel åskådareplats och såg den spännande matchen mellan Bryggaregårdens lag och Pantarholmens SK. Hur den slutade? Det kommer jag inte ihåg. Men slutade gjorde den. Disponent Gynning på mejeriet var mycket idrottsintresserad och en av sönerna var bland de bästa handbolls-målvakter som funnits i Karlskrona. Andra sidan hamnspåren stod ett antal lagerbyggnader som till hörde mejeriet. Några av dem stod tomma. En sådan användes av Atletklubben Framtiden och nu fick också PSK hyra en lokal där. Sedd med dåtidens ögon var den stor och i ett och halvt plan. Många villiga händer satte igång och iordningställde den. Med hjälp av målarfärg blev den riktigt fin. Strax efter förlorade jag kontakten med PSK och vet därför inte hur länge ekonomin tillät fortsatt innehav av lokalen. Med Pantarholmens SK gick det som det brukar, att när "eldsjälarna" av en eller annan orsak lämnar klubben, så "tynar" den bort. Eller kanske den nya tiden inte gav utrymme för små föreningar som dessa var.

Pantarholmens främste idrottsman?

Om det skulle vara röstning om vilken som varit Pantarholmens främste idrottsman genom tiderna, då skulle jag rösta på Rune Reiz. Jag vill dessutom påstå, att han var en av de främsta idrottsmännen såväl i Karlskrona som utanför dess gränser.

Det var olympiaden 1936 som väckte Runes stora intresse för idrott. För när den hade slutat var han igång med en olympiad på Pantarholmen. Det bör stå klart för var och en att den var inte riktigt så pampig som Berlinolympiaden. Publiktillströmningen var lika med noll, såvida vi inte räknar in det förströdda intresse som förbipasserande visade.

Antalet anmälda deltagare var inte heller så stort. Men de som deltog gjorde sitt yttersta i varje gren och det är ju det som skall räknas.

Den fortsatta träningen bedrev Rune andra sidan järnvägsspåren. Till att börja med blev det stavhopp han försökte sig på. Hade bara redskapen varit de rätta, hade han kanske kommit långt också i denna sportgren. "Stavarna" hade nämligen en benägenhet att brytas av. Vis efter en del skador övergick han till det mindre riskfyllda höjdhoppet.

I den sportgrenen hade han stora framgångar. 1949 blev han svensk mästare på 1.85 och på Nordiska mästerskapet samma år tog han två meter. För dessa idrottsliga insatser fick han Kabomspokalen. Nu har vi kommit fram till slutet av 40-talet och det var inte meningen från början.

Men vad jag vill tala om är, att han också var barn av Pantarholmen.

(Den nye) ordföranden har ordet

Jag kände mig oerhört hedrad när Lennart Kloos erbjöd mig att ingå i styrelsen för Föreningen Gamla Carlskrona. Jag sitter med i flera andra styrelser och hade egentligen inte tid med ytterligare uppdrag, men F.G.C. är ju inte vilken förening som helst. Därför kunde jag inte heller tacka nej två år senare när Bert Svanstein bad mig ta över som ordförande efter Lennart Kloos. Att Lennart hade utsett mig till sin "kronprins" var inte så förvånande. Jag har efterträtt honom flera gånger förut (bl.a. som vice ordförande i Föreningen Wämöparken U.P.A.).

Vi har nästan samma intressen och likartad personlighet, men förutom att Lennart är trevligare än vad jag är har han betydligt större kunskaper om det gamla Karlskrona...

Att vara ordförande för en förening med så gott renommé förpliktigar. Det är ett betydande arv att förvalta. Även om flera av mina föregångare varit starka profiler som ensam drivit verksamheten är föreningen idag för stor för en "enmansshow".

Min stil som ordförande liknar mycket min föregångare Lennart Kloos. För mig är det inte viktigt att införa förändringar för att visa vem som är "herre på täppan"! Vissa förändringar kommer dock framgent att behövas om vi senare vill slippa döpa om föreningen till "Gamla Caulschroniter". Vilka dessa förändringar är och vad som krävs för att vi skall attrahera nya människor vet jag inte, men vi måste bli mer tillgängliga och lätta att få kontakt med så vi får reda på om vi kunde göra något bättre. (Jag svarar på tfn 0455-133 36 och 070-570 61 15). Jag tror också på ökat samarbete med andra föreningar som filmstudion, teaterföreningen, konstföreningen, Visans Vänner m.fl.

Karlskrona har alltid varit intimt förknippad med Flottan och Varvet. När Marinens betydelse för Sveriges försvar avtar, försvagas också Karlskronas ställning. I början på 1700-talet, när Sverige var en stormakt var Karlskrona rikets tredje stad. I början på 1900-talet låg vi på tioende plats men nu ligger vi på plats 28 befolkningsmässigt. För Stockholmare är måhända Karlskrona en avkrok, men Karlskronan i gemen anser nog att han bor i en av Sveriges viktigaste städer.

"Fy sautan va' Du e' fin" hette det nummer som drog ner de hjärtligaste spontana applåderna i revyn "PillecomCity", och det är väl så vi uppfattar vår hemstad. När Karlskrona omvandlas från en örlogsstad till en IT-stad fyller föreningen samma berättigande som när den bildades. Då, en "proteströrelse" mot det vansinniga rivningsraseriet. Nu, en alarmklocka som väcker till insikt. Det är lätt att alltid säga nej till förändringar, men om vi inte bejaktar goda förslag blir vi inte tagna på allvar när vi vill förhindra oåterkallelig förstörelse.

Föreningens nuvarande ordförande Mats Mårtensson, biträdd av Bert Swanstein, hyllar minnet av Sven-Öjvind Swahn (1897–1955), initiativtagare till föreningens bildande och dess förste ordförande. Fotot taget av Erling Klintefors 18 dec 1997.

Hembygdsrörelsen är den folkrörelse som växer mest. F.G.C. är Sveriges största hembygdsförening. I mitten av 70-talet var vi under tusen medlemmar, 1980 ca 3 000 och de senaste åren fler än 4 500. Vår storlek ger oss tyngd i kontakten med olika myndigheter. Människor ser vår förening som den institution dit man vänder sig först.

De uppgifter som vi förväntas lösa brukar kräva en stab av heltidsanställda experter. Styrelsen besitter tillsammans stor kunskap, men kunde vi inte fråga våra medlemmar stod vi oss slätt. Egentligen går det inte att bedriva en verksamhet så omfattande som vår utan statliga och kommunala bidrag och med så låg medlemsavgift. I föreningens barndom var enskilda styrelseledamöter ibland tvungna att skjuta till pengar, men med kostnadseffektivitet och god förvaltning av de gåvor medlemmar som uppskattar vårt arbete skänkt oss, har vi idag en stark ekonomisk grund att stå på. Det gör att vi kan hålla medlemsavgiften låg och att vi står fria gentemot kommunen och andra beslutsfattare.

Jag vill tacka å styrelsens vägnar alla medlemmar som stöder oss med gåvor, foton, föremål, genom att bevista våra aktiviteter, köpa våra böcker eller bara genom att fortsätta betala medlemsavgiften. Det ger oss kraft i vår gärning att värna Det Gamla Carlscona!

Mats Mårtensson
Ordförande

Om du har material om Carl E Lindwall – hör av dig

Sedan en tid tillbaka arbetar jag med en bok om Lindwalls i Karlskrona och vill komma i kontakt med privatpersoner och företag som genom åren haft kontakter med Lindwalls eller har material, maskinbilder etc med anknytning till företaget.

Carl E Lindwall startade sin entreprenadverksamhet 1935. Han hade börjat sin bana som företagare 1919 med en vedaffär i Karlskrona. 1922 köpte han sin första lastbil, en Ford, och började handla med byggnadsvaror. 1935 fick företaget sin första vägbyggnadsentreprenad och året efter kom det första uppdraget utanför Blekinges gränser – anläggandet av Simrishamns idrottsplats till en totalkostnad av 28.000 kronor.

Företaget utvecklades rekordsnabbt och fick snart entreprenader över hela Sverige. Omkring 1940 hade Carl E Lindwall cirka 1.000 anställda. Företaget anlade bland annat åtta flygfält och deltog i byggandet av ytterligare nio.

Den första grävmaskinen som köptes till företaget var en Priestman Cub. Den följdes av två stycken Åkerman 300, varav den ena var Åkermans först tillverkade grävmaskin. Efter krigsslutet importerade Lindwall en mängd maskiner från England, Australien och Finland och många intressanta maskinmärken passerade revy i företaget – enligt uppgift även av märket Marion!

När Lindwall 1969 sålde företaget hade han 170 anställda, ett hundratal maskinenheter och en omsättning på 15 miljoner kronor. Köpare var väg- och vattenbyggnadsfirman Eric Andersson AB i Sollentuna. Eric Andersson hade åren 1937–39 varit arbetsledare hos Carl E Lindwall och sedan byggt upp ett eget framgångsrikt företag i samma bransch. Sedan 1969 leds AB Carl E Lindwall av Eric Anderssons son, ingenjör Holger Wrånghede.

Carl E Lindwall var född 1899 och avled 1978. Eric Andersson var född 1909 och avled 1996.

En mängd material har redan insamlats och jag har fått fin respons från företagsledningen och från anställda från förr och nu.

Ni som har något material om Lindwalls i Karlskrona, ring eller skriv till

Stig Larson

Idunavägen 26

371 41 Karlskrona

tel 0455-826 09